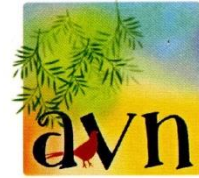

Algemene Vereniging voor Natuurbescherming

voor 's-Gravenhage en omstreken

Badhuisstraat 175 - 2584 HH 's-Gravenhage

info@AVN.nl Caroline@AVN.nl

Burgemeester en Wethouders van Den Haag
t.a.v. Dienst Stedelijke Ontwikkeling, Projectmanagement Den Haag,
verzonden per mail aan: internationalezone@denhaag.nl

Onderwerp: Zienswijze voorlopig ontwerp concept Gebiedsvisie Internationale Zone

Geachte Burgemeester en Wethouders,

De concept Gebiedsvisie Internationale Zone ligt ter inzage tot 2 juni 2019. Over de uitgangspunten stuurden wij ook al eerder een bijdrage. De visie is aan de reacties aangepast, schrijft de Wethouder, waarvoor dank. Toch zien wij nog steeds mogelijke verbeteringen van de visie uit oogpunt van natuur en groen.

Grote ambities groen en duurzaam accommoderen

In de concept Gebiedsvisie voor de Internationale zone en in de informatiebrief van de wethouder aan de Raadscommissie worden grote ambities verwoord. Internationale instellingen die er al zijn moeten in de zone kunnen uitbreiden en nieuwe internationale instellingen moeten er worden gevestigd, een uitbreiding met 100.000m². Er komen hier ook woningen bij, hotels, congresfaciliteiten, en daarbij behorende voorzieningen. Dat verrast ons: waarom weer meer bouw op deze bijzondere plek? De vele projecten uit de vorige visie van vijf jaar geleden zijn nog maar net gerealiseerd. Het gebied is al uitontwikkeld. Het is er anders dan de Binckhorst, waar terreinen braak liggen.

Wie de wordingsgeschiedenis van de komst van de instellingen kent, weet dat de internationale gemeenschap ervoor heeft gekozen zich hier te vestigen, juist omdat het gebied zo groen is. Dat groen is een essentieel onderdeel van het aantrekkelijk klimaat voor wonen en werken. Daarom is het van belang om *niet* door ontwikkeling/uitbreiding van bebouwing in het groen het kind met het badwater weg te gooien.

Het gevaar van verdere ontwikkeling voor het aantrekkelijk vestigingsklimaat wordt gelukkig in de visie deels onderkend. De wethouder wil de groei "groen en duurzaam accommoderen". Een doelstelling van de visie is het woon- en leefklimaat verbeteren en het groen beschermen (p5). Behalve verbinden (vervoer), verdichten (bouw), wil men ook vergroenen (p13). Parken worden (ecologisch) verbonden (p17, 19). Er is aandacht voor klimaatadaptatie en biodiversiteit (beleidskader p19). Nieuwbouw wordt gasloos, energieneutraal en natuurinclusief (p16). Er komen kwantitatieve groennormen tbv het oppervlak aan groene gevels en daken (p17).

Er wordt verdicht, dat wil zeggen dat de meeste van de voorgestelde ontwikkellocaties liggen in de reeds bebouwde omgeving: onder andere het voormalige politiebureau, NIBC, Martelaren van Gorcumkerk, Joegoslavië tribunaal, het World Forum, Bronovo, diverse kantoren (kaart p10). Voor het verbinden investeert men in ongelijkvloers openbaar vervoer en de fiets.

Het vergroenen, verdichten, gebruik van OV en fiets is inderdaad gunstig voor de natuur.

Dit vergroenen zou ook tot uitdrukking moeten komen in de vestigingsdoelen. Het vierde doel zou dan luiden: "behoud en versterking van natuur en groen in landschap en buitenruimte", in plaats van "toegankelijk landschap en buitenruimte". Toegankelijkheid is niet het grootste probleem. Hooguit kan men paden beter onderhouden. Versterken van de natuur en groen kan door groen toe te voegen en dit ecologisch te verbinden.

Zorgen over ontwikkelingen in het groen

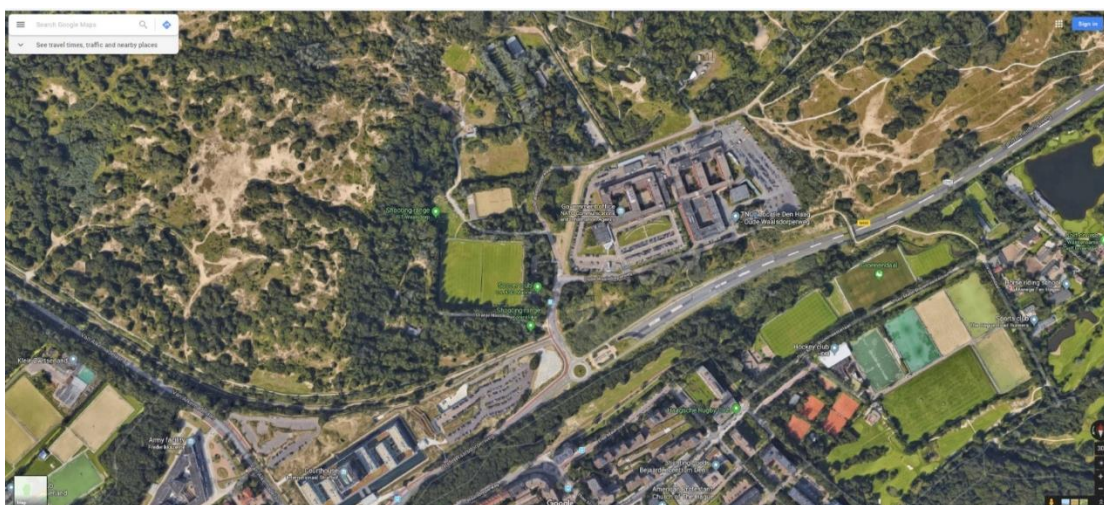
Helaas zijn de in de visie voorgestelde ontwikkelingen niet allemaal in de stedelijke omgeving, maar toch ook in het groen. Daarbij gaat het om het Natura 2000 gebied Meijendel, de Scheveningse Bosjes, Sorghvliet, Klein Zwitserland en de bomenrij langs lijn 9.

De AVN heeft als doelstelling bescherming van de natuur. Wij maken ons zorgen over de impact van de plannen op natuur, groen en bomen. Daarom doen we onderstaande voorstellen. Daarbij heeft de hoogste prioriteit het behoud en versterking van de Natura 2000 gebieden (de Rembrandts van de natuur) en de ecologische verbindingen daartussen.

Behoud en versterk het Natura 2000 gebied Meijendel en Berkheide, bouw geen nieuwe internationale instelling in de natuur

Recent kwam het VN IPBES rapport uit, over de teruggang van de biodiversiteit. In Nederland wordt het afgesproken minimale streefcijfer voor beschermd landoppervlak met Natura 2000 status niet gehaald. Volgens emeritus-hoogleraar Frank Berendse is het reserveren van voldoende oppervlak cruciaal voor de natuur. De hoeveelheid soorten neemt toe met de omvang van het areaal. (NRC 7 mei 2019 p5) Het is dus een unieke kans dat Defensie minder grondoppervlak nodig heeft aan de rand van het Natura 2000 gebied Meijendel en Berkheide, onderdeel van het nationaal park 'Hollandse Duinen'. Daarmee kan men het Natura 2000 gebied juist vergroten, door het terrein daaraan toe te voegen.

Bovendien zou de toegang naar de instelling (* op het kaartje uit de visie), en ook het automatisch vervoer (rode stippellijn), ecologische verbindingen doorkruisen. Het gaat om bosrijk binnenduin, dat aansluit op het stuk bos langs Waalsdorperweg/Else Mauhsiaan en op het natuurgebied Clingendael. Zie onderstaand kaartje uit Google maps.

Overigens ziet men op bovenstaande kaart nog meer kansen om te vergoeden. Bijv. door de parkeerterreinen onder de grond te brengen, met een robuust groen dak met duinbegroeiing. Het is goed dat het NCIA een ondergrondse parkeergarage gaat bouwen (p35).

Bovendien kan het groengebied Klein Zwitserland, onderdeel van de Stedelijke Ecologische Hoofdstructuur, ecologisch worden verbonden met het Natura 2000 gebied, bijv. door een onderdoorgang onder de Van Alkemadelaan.

Overigens is in het groengebied Klein Zwitserland ook een ontwikkellocatie aangegeven op p10, namelijk de vroegere kwekerij. Is dat reëel? Dat deel is lastig te bereiken voor auto's. Op p 36-37 wordt aangegeven dat het bestemd is voor sport, aansluitend op de reeds bestaande sportvelden, en "ecologisch en groen goed wordt ingepast".

Behoud en versterk de Schevenings Bosjes, door het onder de grond brengen/aanleggen van de Teldersweg en de voorgestelde nieuwe metro naar World Forum/ Haven

De Scheveningse Bosjes worden doormidden gesneden door de steeds drukkere Teldersweg, die een gevaarlijke barrière vormt. Onderdeel van de recent door de Gemeenteraad aangenomen Visie op Westbroekpark en Scheveningse Bosjes is het plan om deze weg (deels) onder de grond te brengen. Met als doel dat de verbinding voor mens en natuur tussen het deel van de Scheveningse Bosjes met de Waterpartij en het Belvédèreduin, en het deel aan stadszijde van de weg, wordt hersteld. Extra voordeel is dat de geluidsoverlast van de weg hierdoor wordt verminderd.

Het is daarom belangrijk dat er niet naast de Teldersweg nog een tramverbinding komt die samen met de weg een nog grotere barrière vormt (p24). Gelukkig wordt dit onderkend, er komt "hoogwaardig ongelijkvloers lightrail", staat in de ambities van de wethouder. Dat is voor de AVN een belangrijke voorwaarde: leg alleen een metro aan over dit traject als zowel spoor en weg helemaal onder de grond worden aangelegd/ gebracht!

We bevelen ook aan te onderzoeken of voor de verbinding van station HS/CS naar World Forum/Haven het pas vernieuwde spoortracé van lijn 1 een alternatief kan vormen. Dan kan men de Teldersweg oversteken naar World Forum zoals vroeger lijn 10. Dit wordt makkelijker als de Teldersweg/Johan de Wittlaan ook bij de kruising met de Scheveningseweg (deels) onder de grond komt, wat wordt voorgesteld in de visie (p 24, 25).

Behoud en versterk het unieke natuurgebied Sorghvliet

Sorghvliet is een uniek natuurgebied, met fraaie stinsenplanten, vele soorten vogels en zelfs een boommarter. Dat het zo uniek is, komt door de oude bomen, de afwezigheid van honden en de beschermde toegang. Er is maar één manier om binnen te komen, via het hek naast de boswachterswoning. Dat maakt het goed te controleren. Bezoekers zijn meest natuurliefhebbers, rustzoekers en ook vrouwen, die zich er veilig voelen. Daartoe behoren ook lunchwandelaars van de internationale organisaties.

In de gebiedsvisie wordt voorgesteld om meerdere toegangen te maken. Zo kunnen bijvoorbeeld toeristen van het Vredespaleis erdoor naar het gemeentemuseum lopen (p10, 26, 27). De AVN vraagt u dringend om dat voorstel uit de visie te verwijderen. Toeristen kunnen ook heel goed erom heen lopen door het groen naast de muur van het park, of door de Scheveningse Bosjes. Maar het openbreken van de muur op meer punten maakt controle van de toegang nagenoeg onmogelijk. Overigens is dit ook een punt van overweging in verband met de bescherming van de ambtswoning/ tijdelijk kantoor van de minister-president. Hier ontvangt hij veelal zijn internationale bezoekers.

Wat betreft de alternatieve route door de Scheveningse Bosjes: op de kaart in de visie staan de toegangen naar de Scheveningse Bosjes vanaf enerzijds Vredespaleis en anderzijds World Forum (langs de Scheveningse weg), niet getekend. We vragen u deze toe te voegen. In de Scheveningse Bosjes komen veel lunchwandelaars van kantoren. Zie de link naar het kaartje van de staat van de paden in de Scheveningse Bosjes en de lange afstand routes <https://photos.app.goo.gl/35mhFMi7ommls5m57> . Evenwijdig aan de Scheveningse weg liggen paden die in slechte staat zijn. Omdat ze aan de rand liggen, kunnen deze verbeterd worden zonder dat eventuele zonering voor de natuur wordt gehinderd (zie de visie Scheveningse Bosjes over zonering, en vermindering van (asfalt)paden, p14 nr 2; p21 en ook p33 nr8).

Behoud en versterk de Scheveningse Bosjes, geen autoparkeerhub daarin maar onder het Malieveld of aan de rand van de stad

In de gebiedsvisie wordt voorgesteld om een hub aan te leggen in een ontwikkellocatie die een deel van de Scheveningse Bosjes en van de ecologische zone langs de Koninginnegracht beslaat, met parkeren en koffie (p 10, 42). Beide maken deel van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur. Het lijkt ons uit natuuroogpunt beter parkeer hubs aan te leggen langs de rand van de stad, of onder het Malieveld, bij

het centraal station. Dat scheelt ook luchtvervuiling langs de toch al zeer vervuilde “Internationale Boulevard”, Koningskade/ Raamweg. Het zorgvuldig groen ingepaste parkeerterrein van Madurodam wordt drukbezocht op dezelfde dagen als het strand in Scheveningen, dus daarvoor kan het geen soelaas bieden. Wel zou het kunnen worden gebruikt op werkdagen, maar nogmaals; het is beter om auto’s te parkeren op PenRs aan de randen van de stad.

Tegen meer fietsparkeerplekken bij de halte is uiteraard geen bezwaar. Dat geldt ook voor de net vernieuwde tramhalte World Forum. Waar bij de recente vernieuwing de fietsparkeerplekken zijn vergeten. Fietsen nemen minder ruimte in beslag dan auto’s. Gebruik van de fiets in plaats van de auto vermindert de voor de natuur schadelijke stikstofdepositie.

Behoud de bomen langs lijn 9

Recent is het spoor van tramlijn 9 vernieuwd. De monumentale kastanjes langs de Koninginnegracht zijn behouden, maar veel andere bomen zijn gekapt. Niet lang geleden zijn er weer nieuwe bomen geplant. Daarom is het van belang dat bij de eventuele aanleg van een metro naar Scheveningen niet opnieuw bomen sneuvelen. Het is wellicht ook goed te onderzoeken of het doen vervallen van veel haltes tbv een metro, haltes die belangrijk zijn voor kantoren en bewoners langs de lijn, niet juist het gebruik van openbaar vervoer zal verminderen. Een alternatief is om op zonnige stranddagen ook “sneltrams” naar Scheveningen te laten rijden die haltes overslaan.

Benut kansen voor vergroening en natuur door verharding te verwijderen

Op verschillende plaatsen in het gebied zijn kansen om verharding te verwijderen, groen en bomen toe te voegen om daarmee hittestress tegen te gaan en water op te vangen. Bijvoorbeeld op het nieuwe autovrije plein bij het Vredespaleis (p31, 33), het plein voor Madurodam, de onnodig brede stoepen langs de Plesmanweg, enz. Door de ligging bij groengebieden is een extra voordeel dat deze daardoor als het ware worden vergroot.

Het is belangrijk geen nieuwe paden toe te voegen, voordat elders verharding wordt verwijderd. Zie de eerder geciteerde visie voor de Bosjes: “Geleidelijk vervangen van asfalt op een deel van de paden... en verminderen van het aantal paden waar dat nodig is voor de natuur.”

Bovendien worden op de kaarten, zie bijv. p36, ook weergegeven op de vorige bladzijde, onnodige nieuwe fietspaden getekend dwars door de natuur, waar de huidige paden langs de rand voldoen.

Het is mooi dat veiligheidsmaatregelen rond internationale instellingen worden geïntegreerd in het (duin) landschap (p19). Belangrijk is daarbij het groen aan te passen aan wat in een gebied van nature thuishoort. In het duin is er een natuurlijk gradiënt van de zeereep met helm, via een zone met veel struiken, naar het bosrijke binnenduin met veel bomen.

Samenvattend vragen wij u:

1. Het Natura 2000 gebied Meijendel/ Nationaal Park Hollandse Duinen te behouden en te versterken door vrijkomende terreinen van Defensie aan de rand daarvan daaraan toe te voegen en er geen nieuwe internationale instellingen te bouwen
2. Het groengebied Scheveningse Bosjes te versterken door de Teldersweg en nieuw toe te voegen lightrail allebei onder de grond te brengen
3. De toegang tot Sorghvliet te beperken tot de huidige goed controleerbare ingang, ook belangrijk voor vrouwen

4. Parkeerhubs aan te leggen aan de rand van de stad of onder het Malieveld en niet in de Scheveningse Bosjes of de Hubertus ecozone
5. Oplossingen te vinden voor de bereikbaarheid van Scheveningen, woningen en kantoren met het OV waarbij de bomenrijen blijven staan
6. Benut kansen voor vergroening door overbodige verharding te verwijderen, bijv. voor Madurodam, en voeg geen onnodige fietspaden toe door de natuur

Hoogachtend,

Dick Ooms
Voorzitter AVN

Aletta de Ruiter
Secretaris AVN

Contactpersoon Caroline de Jong-Boon, Caroline@AVN.nl

PS We wijzen u nog op een onjuistheid in de brief aan de Raad en de Gebiedsvisie p27. De te verbeteren verbindingen zijn niet tussen Nieuwe Scheveningse Bosjes en Waterpartij. Het gaat om het verbinden van twee helften van de Scheveningse Bosjes, die door de Teldersweg zijn doorkliefd: het deel waarin de waterpartij en het Belvédèrduin zijn gelegen, en het deel van de Scheveningse Bosjes aan de stadskant van de Teldersweg. De Nieuwe Scheveningse Bosjes liggen in Noordelijk Scheveningen.

